

Felirat a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez a székelykereszturi gymnasium ügyében.

Nagyméltóságú m. kir. Vallás- és közoktatásügyi miniszter Ur!

Az ügy, melynek érdekében egyh. Főtanácsunk kénytelen ismételtén a m. kir. vallás- és közoktatásügyi ministeriumhoz folyamodni, nem ismeretlen Nagyméltóságod előtt sem.

Székelyföldön, Udvarhelymegyében, sz.-kereszturi V. gymn. osztálylally Liró felekezeti iskolánk, a mennyiben a középtanodai törvények rendelkezéseinek teljesen és mindenben meg nem felel, a kir. tankerületi igazgatók látogatásai és jelentései alapján már az 1885-ik évben 15180 sz. a. megkapta az első megintést; csakhamar rá 1886-ban 51317 sz. a. a másodikat is. Azóta a kilátásba helyezett s éppen azért bekövetkezhető harmadik megintés Damokles kardjaként függ a nevezett algynasium élete felett.

A megintésekkel szemben vallásközönségünk fő- és egyh. képviselő Tanácsa felterjesztésekkel élt, s mint a székely balladában az özvegy asszony „hol selyme nem éri, könnyeivel toldja“, vallásközönségünk is, miután a kifogásolt hiányokat kereszturi algynasiumunknál anyagi erő hiányában pótolni nem tudta, felterjesztéseit azzal a kéressel toldotta meg: „jőjjön hát segélyére maga az állam“.

A legutóbbi, 1896. évi június hó 10-én kelt, Zsilinszky államtitkár ő méltósága által aláírt s jelen Főtanácsi ülésünkben előterjesztett 29321 számú leiratára sem felelhetünk más módon, mint ismételt kérelem felterjesztésével, bár elismerjük, hogy a leirat tartalma inkább jó tanácsu mint rideg fenyegetést foglal magában; de nem fogadhatjuk el.

Nagy okaink vannak erre Nagyméltóságú uram. A kérdésben álló sz.-kereszturi algynasium a közszükség érzetében az egyesek áldozatkészségéből ezelőtt százévvvel keletkezett, s egyelőre földszintes faházakban, mondhatni kunyhókban, húzódott meg. Állandóbb, részben emeletes házát 1819 től 1826-ig szintén csak az egyesek adományai-ból építették fel, sőt ily alapon történt a 3-ik 1867 — és 1868-ban

végre hajtott építkezés is, melylyel az algymn. mostani alakját és beosztását megnyerte. A felszerelés, tanárok fizetése is mind e mai napig közadakozásból begyűlt összegek kamataiból fedeztetett. Ezt az algymnasiumot az unitárius vallásközönség sem nem reducálhatja V-ről IV gym. osztályra, sem meg nem szüntetheti anélkül, hogy hálátlan-ságot ne tanúsítson áldozatra kész elődei iránt; anélkül, hogy tiszteletlenséget ne mutasson azok iránt a nem unitárius vallású honfiak és testületek iránt is, kiknek szellemi és anyagi támogatása nagyban segítette a kicsiny unitárius sereget ez iskola építkezéseiben és fenntartásában. E tekintetben legyen elég hivatkoznunk az utóbbi 1867-ben kezdett építésügyben összejött értekezletre, melyben résztvett Gyáfás Domokos ev. ref. főgondnok és az adakozást az építésre Dr. Lengyel József nyitotta meg s folytatták jelentékeny összegekkel Br. Gamera Gusztáv, Gr. Haller József és neje. az épület fedeléhez pedig Oroszhegy és Zetelaka községe és a havasok birtokosai fenőgerendákat szolgáltatottak, mind nem unitárius vallású honfiak; sőt a külső díszhez és a felszereléshez Albion fiai is a távolból 2500 frttal hozzá járultak. Mindez tiszteletet érdemel.

Másik nagy okunk abban a szellemben, hazafias közérzületben gyökerezik, miktől vezéreltetve eleitől fogva s még jelentékeny egyházi vagyonunk elvétele után is filléreink egybegyűjtésével a közmivelődésnek és felvilágosodásnak kívántunk szolgálni. Létealapját támadnók meg az unitarismusnak, ha a közmivelődésnek és felvilágosodásnak egyetlen egy tűzhelyét is a további küzdés és lelkesedés lobogó lángja nélkül elhagynók pusztulni. De hiszen a fenntartásra ez az algymnasium érdemes is — bár ez idő szerint a középisk. törvényeknek mindenkben nem is felel meg.

Érdemes magyar nemzeti szempontból is, s ez talán a legfontosabb ok, miért mi unitárius magyarok a sz.-kereszturi algymn. tovább fejlesztéséhez az állam segélyét kérjük. Már geographiai helyzete mintegy örállásra utalta ez iskolát; őrtállani a határos szász és oláh nemzetiségek ellenében. És őrt is állott nemcsak, hanem minden évben egy-egy kis segély-csapatot küldött ki a megtámadott erdélyrészi magyarságnak. Kép nélkül szólva: egykori növendékei mint papok, tanítók, tanárok, ügyvédek, megyei és államhivatalnokok, gazdatisztek, jószágigazgatók tevékeny részt vettek az erdélyrészi magyarság fenntartásában. Azt cselekedték, mit a többi székelyföldi iskolák is együttesen, terjesztették a miveltséget és gyarapították számban, erőben és tekintélyben a magyar nemzetet. A hun monda szerint Atilla fiai közül Csaba Kelet felé vonulván serege maradványaival,

íthton maradt véreinek, valahányszor veszélyben forogtak, a hadak útján (tejútján is nevezik) sietett segítségükre. Ennek a szép költői mondának égről földre szállását, megvalósulását abban a történeti igazságban találhatjuk meg, hogy a Keletre szorított székely nemzet számbeli gyarapodásánál fogva, főleg iskolái útján az erdélyrészi sokképpen veszélyeztetett magyarságnak állandóan segélyére sietett. Székelyek nélkül vajmi kevés magyarság élne hazánk Királyhágon innen eső részében. A székelység e hadi útjait s ezek közt a székely kereszturni algyrnasiumot is, már csak nemzeti szempontból is sem elzárni, sem pusztulásnak engedni nem szabad. Érezték ezt az elődök, kik ez iskola több rendbeli építésére adakoztak, annak fenntartására jelentékeny alapítványokat tettek. Kifejezte ezt 1864. évben, az építés-ügyben megtartott értekezleten Daniel Gábor Udvarhelyszék főkirálybirája, midőn így szolt: „több tanodáink vannak a Székelyföldön, de nézetem szerint egy sincs felesleges, mert a tömör népesedés és a székely nép fogékonyságához képest inkább azt lehet állítani, hogy ohajtandó volna, miszerint több tanodáink lennének, mint csak egy-egy is kevesebb“. Sőt méltánylattal kell elismernünk e helyen is, hogy a jelenlegi kir. tankerületi igazgató is a sz.-kereszturni algyrnasium fenntartását éppen magyar nemzeti szempontból szükségesnek ítélte.

Mindemez okoknál fogva tisztelettel kérjük Nagyméltóságodat, méltóztassék a székelykereszturni unitárius algyrnasium kérdésében a további megintést a napirendről levenni. S mert ez idő szerint egyházi alapjaink nevezett iskola hiányait pótolni, szükségleteit fedezni nem bírják, méltóztassék állami segélyre felvenni, nevezetesen a beruházásokra, felszerelésekre egyszersmindenkorra 20000 frtot és a fentartásra évenként 5000 frtot az állami költségvetésben megszavaztatni és felvételni, hogy ezzel a nevezett iskola tovább fejlesztetvén, a VI. osztály felállítható legyen, mi nemcsak az unitáriusoknak, de az egész Udvarhelymegyének is forró ohajtása.

Az unitárius vallásközönség egyh. Főtanácsának Kolozsvárt, 1896 október 27-én tartott üléséből.

Nagyméltóságodnak alázatos szolgái:

NAGY LAJOS,
egyh. főjegyző.

BR. P. HORVÁTH KÁLMÁN,
főgondnok.

FERENCZ JÓZSEF,
püspök.

Egyháztörténelmi adatok.

CXXVII.

Toroczky Máté unitárius püspök megerősítő diplomája 1601. január 25.

Toroczky Máté Erdély legszomorubb időszakában, 1601. jan. 24-én választott püspökké a kolozsvári papságból. Püspöki megerősítő diplomáját II. Rudolf császár consiliáriussa és erdélyi generálisa, keresztszegi Csáky J. 1601. jan. 25-én adta ki. E diplomát Bocskay István 1605. sept. 23-án átirta és maga is megerősítette.

Ez lévén a legelső püspöki diploma birtokunkban, érdekesnek tartjuk a közlésre. Zsinóron függő sárga viaszba nyomott pecsétje teljesen ép, de a szövegben egyes szavak elkopottak.

Nos STEPHANVS DEI GRATIA Hungariae Transsylvaniaeque Princeps, et Siculorum Comes etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis quod pro partibus et in personis Reverendi et honorabilium virorum domini Mathei Thoroczky concionatoris Colosvariensis et Superintendentis Univerſorumque pastorum certarum in Transsylvania Ecclesiarum Unum verum Deum et mediatorem Jesum Christum per Spiritum Sanctum profitentium exhibitae sunt nobis et praesentate quaedam literae confirmationales Spectabilis ac Magnifici domini Cheaky de Keresztszegh Consilarii nostri atque Sac. Caes. Maiestatis par(is) Consilarii et per Transsylvaniam Generalis Capitanei super electione Episcopatus dicti domini Matthey Thoroczky in duplici papyro Regali patenter confectae, sigilloque eiusdem usuali in inferiori earundem margine in cera rubra impressivae communitae ac manus subscriptione corroboratae tenoris infrascripti. Supplices nobis debita cum instantia ut nos quoque hanc dictorum dominorum pastorum electionem pro rato atque firmo habere eademque literas ac omnia et singula, in eisdem contenta ratas, gratas et accepta habere praesentibus literis nostris similiter confirmationis . . ., verbo tenus inseri et inscribi facere ac pro praedeclearatis Mattheo Thoroczky et pastoribus antefaturarum Ecclesiarum ipsorumque Successorum Univerſorum in perpetuum volituras gratiose confirmare dignemur. Quarum quidem literarum tenor talis est. Nos Stephanus Cheaky de Keresztszeg Sac. mae Caes. Regiaeque